

Zoogdieren in het duin

Een komen en gaan in Meijendel

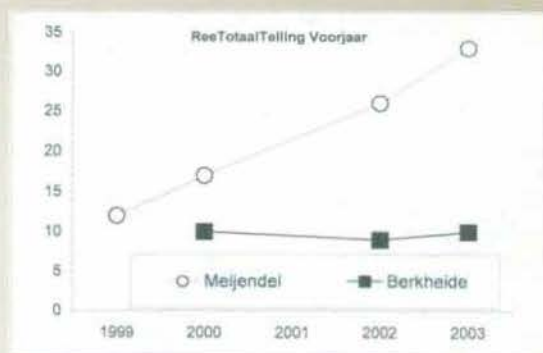
HANS LUCAS

De blanke top der duinen is langzaam veranderd in een duin dat dichtgroeit onder een tapijt van grassen, struiken en bomen. Deze verandering heeft soms positieve en soms negatieve effecten op diersoorten. Er zijn soorten die uit het duin verdwenen zijn, maar er vestigen zich ook nieuwe soorten. Hoewel de dynamiek van het duin verdwijnt, gaat de verandering in diersoorten door. In de afgelopen twintig jaar is het in duingebied Meijendel een komen en gaan.

Zo'n twintig jaar geleden had Meijendel een aantal grote meeuwenkolonies (foto: fotoarchief Duinwaterbedrijf Zuid-Holland)

De duinen vormen een dynamisch landschap. Een landschap waar nieuwe biotopen ontstaan en bestaande biotopen worden afgebroken. Dit is een proces dat continu door gaat. Een spel van zand, wind en water. Die dynamiek - zo karakteristiek voor het duin - is in de afgelopen vijftien tot twintig jaar enorm veranderd. Oorzaken hiervan zijn onder andere de grote hoeveelheid voedingstoffen die via de regen in het duin terechtkomen, en de minimale konijnenstand als gevolg van het VHS-virus.

Figuur 1 Aantallen Reeën in Meijendel en Berkheide

Het gekrijs van meeuwen

Zo'n twintig jaar geleden had Meijendel een aantal grote meeuwenkolonies. Jaarlijks werd het voorjaar ingeluid door het gekrijs van meeuwen. De kolonies werden met het jaar groter; de beheerder zat met de handen in het haar. Ondanks vele menselijke inspanningen, zoals eieren rapen, schudden en oliën om de ontwikkeling van de meeuwenkolonies in te tomen, groeiden de kolonies steeds verder uit. In 1986 kwam daar verandering in. De meeuwen waren niet bestand tegen een viervoetige predator als de vos. Meeuwen zijn van herkomst deels klifkustbroeders. Ze hebben in hun genen geen overlevingsstrategie tegen de vossen. Constante verstoring en predatie van de eieren en jongen was aanleiding dat de kolonies verhuisden naar de daken van bedrijfspanden in Leiden of naar bestaande meeuwenkolonies op de waddeneilanden. Het probleem van de beheerder was opgelost.

De opkomst van de vos

Voor de vos gold het tegendeel. Er was voldoende voedsel. De vossenpopulatie nam in een korte periode toe. Rond de jaren '95 en '96 was de vossenpopulatie op haar hoogtepunt. Door de vos verdwenen niet alleen meeuwen maar ook de bunzing, wezel en hermelijn. Deze afname van soorten heeft mogelijk te maken met voedselconcurrentie.

In diezelfde periode dat de vos zijn entree maakte, ging het nog redelijk goed met het konijn. Konijnen grazen en graven. Daarmee zorgen zij voor de variatie en dynamiek in het duin. Konijnen werden toen nog overal gezien. Geen vuiltje aan de lucht. Tot begin jaren negentig. Toen deed zich in de konijnenpopulatie een mysterieuze ziekte voor. Het bleek te gaan om het Viraal Haemorrhagische Syndroom (VHS), een ziekte die bloedingen veroorzaakt in het ademhalingsstelsel, de lever en de hartspier. Deze ziekte is zo agressief dat na besmetting de dieren binnen enkele uren tot hooguit een à twee dagen sterven. In de jaren negentig is de konijnenpopulatie met minstens zeventig

Rond de jaren '95/'96 was de vossenpopulatie op zijn hoogtepunt (foto: Henk Harmsen).

procent verminderd (de sterfte werd in januari vastgesteld; door de geboortegolf is het aantal in dat voorjaar nog enigszins gecompenseerd). Vanaf 1992 lijkt het konijn vrijwel uit het duin verdwenen te zijn. Op dit moment blijkt VHS niet alleen in de duinen voor te komen, maar vrijwel in heel Nederland. Het is langzamerhand zelfs een Europees probleem aan het worden.

Waar is dat beeld gebleven? Het beeld dat het duin bewoog vanwege het grote aantal konijnen. Waar je ook keek, konijnen. In het open duin, in het duinbos, konijnen op het pad. Het konijn was onlosmakelijk verbonden met het duinlandschap. Als je in de jaren zestig, zeventig en tachtig sprak over het duin, dan had je gelijk het beeld van het konijn voor je. Het was gewoon bij de konijnen af! Door het dichtgroei en van het duin wordt het gebied voor het konijn minder aantrekkelijk als biotoop.

Gevolgen van de konijnsterfte

De afname van de konijnen is ook niet bevorderlijk geweest voor de vossenpopulatie. In

1995 was het aantal vossen vrij hoog, maar op dit moment is het duidelijk aan het afnemen. Hierdoor zijn soorten zoals de wezel en bunzing voorzichtig bezig met hun comeback. De laatste jaren zijn ze weer waargenomen; de bunzing zelfs met jongen. De hermelijn lijkt voorgoed vertrokken uit het duin.

De opkomst van de ree

Een nieuwe diersoort in Meijndel is de ree, in het duin momenteel het grootste zoogdier. De ree deed begin jaren tachtig zijn intrede. Het aantal waarnemingen was eerst fragmentarisch maar nam begin jaren negentig jaarlijks toe. Rond 1995 kon aan de hand van de waarnemingen voorzichtig worden geconcludeerd dat het duingebied Meijndel een eigen duingebonden reeënpopulatie had. Over het aantal dieren was nog weinig of niets bekend. Dat is een van de redenen geweest om in 1999 te starten met voorjaars- en najaarstellingen. Uit deze tellingen blijkt dat het aantal jaarlijks toeneemt (zie figuur 1). Het ruime voedselaanbod van struiken en in het vroege voorjaar jong gras, een redelijk stabiele recreatiedruk en de maatregel 'honden aan de lijn', lijken ruimte te bieden aan een verdere groei.

Gevolgen van veranderende begroeiing

Het duin is in de afgelopen twintig jaar enorm veranderd. Het ziet groen van de hoge grassen, struwelen en bos. Daaraan gerelateerde biotopen zijn in het duin toegenomen, waarvan muisensoorten als de aardmuis en spitsmuizen kunnen profiteren. Wellicht kunnen er zelfs nieuwe soorten zich vestigen. Soorten die zich door hun expansiedrift landelijk uitbreiden zoals de boomkruiper, steenkruiper en wasbeer zijn tot op heden in Meijndel nog niet waargenomen. Met wel de kanttekening dat in de jaren negentig een aantal betrouwbare meldingen zijn gedaan van een wasbeer in het noordelijk gedeelte van Meijndel.

In de afgelopen twintig tot vijftien jaar is er ten aanzien van de fauna veel veranderd. De toekomst zal uitwijzen of dit een wenselijke ontwikkeling is. Zeker is dat de duinen naast duinvormende processen zoals dynamiek ook specifieke soorten van het duin heeft verloren. En daarmee is de vraag of deze soorten, veelal aankomende rode-lijstsoorten, nog een toekomst hebben.

HANS LUCAS IS ADVISEUR NATUURBEHEER BIJ DUINWATERBEDRIJF ZUID-HOLLAND.

Figuur 2 Aantallen Konijnen in Meijndel

